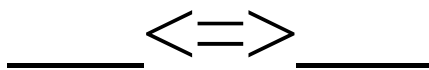

РОЗВИТОК ТА УДОСКОНАЛЕННЯ СУЧАСНИХ НАПРЯМІВ ТРАНСФОРМАЦІЇ СУСПІЛЬНИХ ВІДНОСИН

Колективна монографія

Харків
СГ НТМ «Новий курс»
2024

УДК 001:1
Р64

Розвиток та удосконалення сучасних напрямів трансформації суспільних відносин: кол. моногр. – Харків: СГ НТМ «Новий курс», 2024. – 156 с.

ISBN 978-617-7886-64-7

DOI: 10.61718/mon

Рецензенти

***Штулер Ірина Юріївна**, доктор економічних наук, професор,
перший проректор ВНЗ «Національна академія управління»*

***Погоріла Світлана Григорівна**, кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри славістичної філології, педагогіки і методики викладання
Білоцерківського національного аграрного університету*

***Гетьман Ірина Анатоліївна**, кандидат технічних наук, доцент,
доцент кафедри комп'ютерних інформаційних технологій
Донбаської державної машинобудівної академії*

***Харченко Артем Вікторович**, кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри мистецької освіти та гуманітарних дисциплін
Харківського національного університету мистецтв імені І. П. Котляревського*

Рекомендовано до друку редакційною колегією
Соціально-гуманітарної науково-творчої майстерні «Новий курс»
(протокол № 18-мн від 28.06.2024)

Видавець СГ НТМ «Новий курс» – діяльність у науковій, видавничій,
освітній, творчій, інформаційній сфері з 1989 року.
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів видавничої продукції:
ДК № 8013 від 22.11.2023. Зареєстровано у Global Register of Publishers.
Ідентифікатор видавця 7886. www.newroute.org.ua

Колективна монографія присвячена актуальним питанням розвитку сучасного суспільства. Досліджуються проблеми в таких сферах як: освіта, фізична культура, спорт, культура і мистецтво, релігієзнавство, історія, філософія, культурологія, журналістика, філологія, богослов'я, економіка, політологія, психологія, соціологія, міжнародні відносини, суспільні комунікації, соціальна робота, соціальне забезпечення, оподаткування, фінанси, банківська справа, страхування, менеджмент, маркетинг, підприємництво, торгівля, біржова діяльність, легка промисловість, видавництво, поліграфія, готельно-ресторанна справа, екологія, туризм. Монографія буде корисною науковцям, викладачам, здобувачам освіти, а також широкому колу осіб, які цікавляться питаннями розвитку сучасної науки та практики.

ISBN 978-617-7886-64-7

DOI: 10/61718/mon

Опубліковано на основі ліцензії Creative Commons Attribution License.

© СГ НТМ «Новий курс», 2024

© Автори, 2024

Зміст

	Стор.
Передмова	4
Розділ перший.	
Освіта, фізична культура, спорт, культура і мистецтво.	5
1.1. Професійна мотивація як чинник адаптації студентів до навчання	5
1.2. Концептуальне мистецтво у сучасній культурі: світовий та український досвід	8
1.3. Інформаційні технології в оцінюванні навчальних досягнень студентів з англійської мови	22
Розділ другий.	
Релігієзнавство, історія, філософія, культурологія, журналістика, філологія, богослов'я.	34
2.1. Hodonyms of Dnipro in figures: the gender aspect	34
2.2. Трансформація урбанонімного простору Вінниці: від радянської спадщини до сучасних тенденцій	37
Розділ третій.	
Економіка, політологія, психологія, соціологія, міжнародні відносини, суспільні комунікації, соціальна робота, соціальне забезпечення, регіональні студії.	49
3.1. Соціальні комунікації як фактор впливу на сучасні міграційні процеси в Україні	49
3.2. Розбудова інфраструктурної основи організації управління природно-ресурсними активами	52
Розділ четвертий.	
Публічне управління, адміністрування, право, цивільна та національна безпека, кібербезпека.	70
4.1. Гендерна рівність у державній службі: теоретико-правова характеристика	70
4.2. Методи оцінки працівників в органах публічного адміністрування та бізнес-структурах: стратегіологія вибору й реалізація	83
4.3. Штучний інтелект та політична епістемологія в публічній сфері: інституційні та комунікаційні аспекти демократизації та розвитку громадянського суспільства	93
4.4. Особливості поведінки працівників правоохоронних органів під час проведення допиту та інших слідчих (розшукових) дій у провадженнях про згвалтування	107
Розділ п'ятий.	
Облік, оподаткування, фінанси, банківська справа, страхування, менеджмент, маркетинг, підприємництво, торгівля, біржова діяльність, легка промисловість, видавництво, поліграфія, готельно-ресторанна справа.	123
5.1. Стратегії ефективного бюджетування в умовах нестабільної економіки	123
5.2. Особливості сучасного антикризового менеджменту підприємства	131
Розділ шостий.	
Екологія, туризм.	134
6.1. Застосування інноваційних біотехнологічних прийомів для виробництва екологічно безпечного молока корів в умовах токсичного впливу важких металів кадмію та свинцю	134
Післямова	155

In addition to achieving gender parity in the names of linear objects in settlements, philologists and historians, together with civil servants (led by representatives of the National Commission for State Language Standards), still have work to do in the course of decommunisation renaming, including unifying the names of passages (whether to indicate names in full or only initials, to eliminate single-part names in general without indicating the name of the person, to get rid of duplication in the names of, for example streets and lanes or streets and avenues, etc.). In addition, in the future, it is necessary to remember the need to glorify the names of those women defenders of Ukraine who have fallen on the fields of the current Russian-Ukrainian war, thereby forming a sense of national identity not only for the younger generation of Ukrainians, but for all citizens of Ukraine.

Sources

1. Vira O. V. Naidavnishi hodonimy Lvova. Naukovi zapysky NaUKMA. Istorychni nauky. 2021. Tom 4. S. 80-90.
2. Herman L., Pidhorodetska I., Tykhonenko O. Osnovni etapy stanovlennia movnoho landshafu Kharkova na tli sotsialno-politychnykh zmin. Aktualni pytannia humanitarnykh nauk. Vyp. 28. Tom 1. 2020. S. 46-54.
3. Ilchenko I. Vidapeliatyvni hodonimy m. Zaporizhzhia. Suchasni problemy movoznavstva ta literaturoznavstva : zb. nauk. prats. Uzhhorod, 2016. Vyp. 21 : Arealohiia y onomastyka. S. 223-225.
4. Krupenova T. I. Leksyko-semantychni ta slovtovirni osoblyvosti hodonimiv mista Odesy. Naukovi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Ser. Filolohiia. 2015. № 16. S. 29-31.
5. Martos S. A., Zhuravlova Ye. O. Povneni istorychni hodonimy Khersona yak rezultat dii zakoniv pro dekomunizatsiiu. Naukovi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Seriiia «Linhvistyka»: Zbirnyk naukovykh prats. Vypusk 34 / Khers. derzh. un-t. Kherson: KhDU, 2018. Tom 1. S. 40-43.
6. Pereimenuvannia vulyts Dnipra. – Rezhym dostupu: <https://dniprorada.gov.ua/uk/page/pereimenuvannya-vulic-mista-dnipra>
7. Tytarenko A. . Urbanonimiiia Kryvoho Rohu: struktura, semantyka, funktsionuvannia. Avtoreferat dys. ... kand. filol. nauk: 10.02.01. Dnipropetrovsk, 2015. 20 s.
8. Fernos Yu. I. Vplyv protses dekomunizatsii na systemu urbanonimiv m. Umani. Visnyk universytetu imena Alfreda Nobelia. Ser. «Filolohichni nauky». 2018. № 2 (16). S. 299-305.

Андрощук Катерина Миколаївна

ORCID: 0000-0003-3738-8566

Вінницький національний технічний університет

2.2. Трансформація урбанонімного простору Вінниці: від радянської спадщини до сучасних тенденцій

У дослідженні детально проаналізований кожен етап перейменувань урбанонімів пострадянської Вінниці, досліджена мотиваційна база та походження перейменованих агоронімів та годонімів, з'ясовані мотиви, що лягли в основу вибору нових найменувань для міських об'єктів та виокремлені позамовні чинники, що впливали деномінаційний процес на кожному історичному етапі. Ключові слова: урбаноніми Вінниці, урбанонімний простір, мотиваційна база, меморіальні урбаноніми, відонімні урбаноніми, відапеліативні урбаноніми.

Вступ. Урбаноніми – це назви внутрішньоміських об'єктів (вулиць, проспектів, бульварів, парків, площ тощо). Вони є невід'ємною складовою мовного ландшафту та культурної спадщини будь-якого міста, яка відображає історію, культуру та ідентичність місцевого населення.

Протягом останніх трьох десятиліть Україна пережила низку переламних історичних подій, серед яких здобуття незалежності 1991 року, Революція Гідності 2014 року та початок російсько-української війни у 2022 році. Ці події суттєво вплинули на соціокультурну динаміку міст та викликали зміни в назвах вулиць та інших внутрішньоміських об'єктів, які стали предметом досліджень істориків, соціологів, культурологів та мовознавців.

Зокрема динаміку змін урбанонімного простору Дрогобича досліджувала Р. Яцків, Житомира – Г. Гримашевич, Києва – Д. Данильчук і Л. Малес, Кривого Рогу – А. Титаренко, Одеси – С. Степанов, Тернополя – Г. Бачинська та М. Тишковець, Умані – Ю. Фернос, Харкова – Л. Герман, І. Підгородецька, М. Тахтаулова, О. Тихоненко; Хмельницького – Я. Янчишена. Значна кількість праць також присвячена урбанонімам Закарпаття: це студії О. Галай, К. Галас, Х. Зикань, Н. Кидибиц, О. Негерта ін.

Місто Вінниця, розташоване в центральній частині України, не стало винятком. Здобуття незалежності та подальші соціокультурні зрушення стали важливими чинниками, що вплинули на перейменування міських об'єктів. Зміну назв вулиць та площ Вінниці вивчали О. Гнатюк, А. Мельничук, Т. Кароєва, Т. Кузіна, зосередившись насамперед на історичному та культурному аспектах. Спроби лінгвістичного аналізу перейменованих урбанонімів Вінниці були здійснені нами у попередніх розвідках [1; 2], однак актуальне дослідження, спрямоване на вивчення динаміки та мотивів перейменувань урбанонімів Вінниці у контексті сучасних історико-культурних та суспільно-політичних реалій, є цілісною і комплексною науковою працею.

У нійпоглиблено проаналізований кожен етап перейменувань урбанонімів пострадянської Вінниці, досліджена їхня мотиваційна база, з'ясовані мотиви, які лягли в основу вибору нових найменувань, а також визначені фактори, що впливали на цей процес на кожному історичному етапі.

Функціонуючи як цілісна система, у якій виникнення нових назв зумовлене як законами мови, так і позамовними соціально-економічними та культурно-історичними чинниками, урбанонімний простір все ж є

неоднорідним за своєю структурою, а відтак – потребує чіткої систематизації. Різні підходи до класифікації урбанонімів пропонували в свій час Ю. Карпенко, Н. Марр, Ф. Миклошич, Н. Подольська, Р. Траутман та ін. Недоліком їхніх класифікацій було те, що вони опиралися лише на один принцип – або семантичний, або морфолого-словотвірний. На противагу їм А. Титаренко пропонує подвійний спосіб систематизації, що ґрунтується на тематичному та мотиваційному принципах. У своїй класифікації науковиця виділяє економічно-географічні й соціально-географічні урбаноніми. До соціально-географічних вона відносить *годоніми* (назви лінійних об'єктів населених пунктів, тобто вулиць, проспектів, набережних, бульварів) та *агороніми* – назви площ, а до економічно-географічних – *фірмоніми* (назви державних і комерційних підприємств та установ), *ергоніми* (назви промислових підприємств, заводів, фабрик) [14, с. 177].

Об'єктом нашого дослідження є годоніми й агороніми, історія змін яких зафіксована у публічному просторі та підтверджена документально.

Джерельною базою слугували офіційні списки назв вулиць м. Вінниці, карти міста, довідник Т. Кароєвої «Вулиці Вінниці: з історії декомунізації» [6] та сайт Вінницької міської ради [9].

З'ясовуючи механізми найменувань пострадянського онімного простору міста, варто зауважити, що мотивація в лінгвістиці означає вибір мовного матеріалу для назви певної ознаки предмета шляхом використання вже існуючих морфем, відчуття носіями мови формально-семантичного асоціативного зв'язку між певним словом та іншими словами у словнику, а також вибір ознаки предмета як символу цілого об'єкту.

Аналізуючи мотиваційну базу, ми послуговуватимемося класифікацією О. Галай та Р. Яцків, які виділяють такі групи урбанонімів за мотивами номінації [18]:

Меморіальні урбаноніми: назви міських об'єктів, які вшановують суспільно значущу особу, що зробила свій вклад у розвиток держави або міста. Ю. Фернос також зараховує до цієї групи назви на пошанування групи осіб чи на честь важливих історичних подій [17, с. 301] (наприклад, вулиці Михайла Драгоманова, Захисників Неба, Праведників Світу, Синьоводська та Батозька – на честь знаменитих битв). Такі урбаноніми мають важливе історичне, культурне або емоційне значення для місцевого населення та відображають його сприйняття минулого чи власної національної ідентичності.

Асоціативні урбаноніми: назви, які характеризують об'єкт у залежності від його розташування поруч з іншим об'єктом, що знаходиться на певній вулиці або поряд з нею, відображають взаємозв'язок між різними місцевостями та об'єктами у міському середовищі. Ці урбаноніми створюють асоціації між конкретними локаціями та їхніми атрибутами, що сприяє легшому сприйняттю та орієнтації в міському просторі. Вони допомагають у формуванні уявлення про міську географію та створюють асоціації з різноманітними аспектами життя міста (напр., вулиці Замостянська, Західна, Театральна).

Оцінні (оціночні) урбаноніми: назви, які базуються на прямій або об'єктивній, мотивації, коли факт співвіднесеності назви та об'єкта вважається достовірним. О. Негер також називає їх дескриптивно-оцінними [11, с. 330] і розглядає їх як назви-характеристики [10, с. 6], адже вони безпосередньо характеризують урбанонім за його найяскравішою ознакою, в результаті внутрішнього оцінювання мовцем міського об'єкта за його розміром, формою, кольором чи враженням, яке він справляє на мовця (напр., вулиці Довга, Крива, Зелена, Тиха).

Довільні урбаноніми: ті, що мають штучну мотивацію, тобто реальна співвіднесеність назви та об'єкта відсутня. Вони схожі на меморіальні урбаноніми, але простежити їхній зв'язок з особами чи подіями, на честь яких було названо вулицю чи площу, неможливо (напр., вулиці Купальська чи Різдвяна). Таку групу урбанонімів О. Негер ідентифікує як «назви-вшануваннями» [10, с. 7], що спричиняє певну плутанину з групою меморіальних урбанонімів, назви яких теж спрямовані на пошанування, а тому класифікуватимемо такі урбаноніми як довільні.

Очевидним є той факт, що склад урбанонімів, так само як і будь-якої іншої лексики, формується на основі загальних та власних назв. На основі цього О. Галай виділяє два типи урбанонімів: відонімні та відеапелятивні [3, с. 3]. Л. Герман, О. Підгородецька та О. Тихоненкорозширюють цю класифікацію, поділяючи урбаноніми на три групи: відонімні, відеапелятивні та змішані [4, с. 50]. Такий поділ видається більш детальним та доречним, а тому у своєму дослідженні послуговуватимемося ним. Розглянемо детальніше ці три групи:

Відонімні урбаноніми – це назви міських об'єктів, що походять від власних імен (антропонімів) або топонімів. Вони часто використовуються для вшанування видатних осіб чи значущих географічних місць (напр., вулиці Б. Хмельницького чи Брацлавська). У багатьох містах України такі урбаноніми складають значну частку усіх назв вулиць, проспектів, площ і парків. Наприклад, вулиці, названі на честь історичних та культурних діячів, формують історичну пам'ять містян, утворюючи зв'язок між минулим і сучасним.

Відеапелятивні урбаноніми, з іншого боку, походять від загальних іменників (апелятивів) і часто описують характерні ознаки або функції міських об'єктів. Ці назви часто мають практичний характер і менш ідеологічно навантажені. Вони допомагають орієнтуватися в просторі та зрозуміти, які функції або особливості характерні для тієї чи іншої частини міста (напр., вулиці Об'їзна, Трамвайна). Відеапелятивні урбаноніми є важливим інструментом у міському плануванні та розвитку, сприяючи раціональному використанню міського

простору.

Змішані урбаноніми, що, як впливає з назви, утворені поєднанням власних і загальних назв (наприклад, вулиця Архітектора Артинова) [4, с. 50].

Обидві класифікації (за мотивами номінації і за способом творення) лягли в основу цього дослідження з метою аналізувати урбанонімікон міста Вінниці в лінгвістичному та культурно-історичному аспектах.

Коротка історія вінницьких урбанонімів: від Російської Імперії до незалежної України. Відомий історик І. Павленко стверджує: «Історична пам'ять особистості значною мірою формується у повсякденні» [12, с. 60]. Назви вулиць, проспектів, парків та площ формують історичну свідомість людей, адже в їхніх назвах знайшли своє відображення відомі історичні постаті, культурні діячі або певні історичні події, знакові для мешканців цього населеного пункту. Саме з цим пов'язане прагнення кожного політичного режиму, встановленого на території міста, проводити «заходи щодо запровадження нових назв вулиць Вінниці з метою переписати історію» [2, с. 17].

Перші назви вінницьких вулиць та площ мали насамперед практичне значення: вони допомагали орієнтуватися у місті, вказуючи на їхнє розташування (вулиці Замостянська, Західна), розміщені неподалік великі міські об'єкти (вулиці Велика Вокзальна, Малокладбищенська, Велика Лазаретна, Хлібна); описували їхні ознаки (вулиці Велика, Довга, Польова) чи давали вказівку на їхню соціально-економічну роль (Купецька, Лікувальна, Пекарська, Погонна, Торгівельна) [6, с. 3]. Ці назви виникали стихійно і мали утилітарну функцію.

Уперше ідеологічне перейменування годонімів та агоранонімів Вінниці відбулося 1910 року, під час так званого «імперського періоду», маючи на меті «зафіксувати у пам'яті її мешканців події, пов'язані з загальноімперською історією, і в такий спосіб вписати історію подільського міста до загальноросійського контексту» [8, с. 43]. Мотиваційною базою слугували імена російських монарших осіб (вулиці Романівська, Миколаївська, Катериненська, Петра Великого), давньоруських князів (провулки Князь-Ігоревський, Князь-Даниловський, Князь-Володимирський, Князь-Давидівський, Ізяславський тощо), українських історичних постатей (вулиці Івана Богуна, Богдана Хмельницького) чи відомих діячів (вулиці Гоголівська, Пироговська, Суворівська, Льва Толстого, Л. Маліновського).

У 1920 році на територіях Вінниці остаточно встановилася радянська влада. Одразу по цьому розпочався масштабний та тривалий процес перейменування переважної більшості вінницьких урбанонімів (із 127 наявних тоді назв не змінилися лише назви 21 вулиці), адже нові часи вимагали нової ідеології, а топонімічна система була й залишається найзручнішим інструментом вироблення колективної пам'яті. Вулиці називалися на честь «героїв» нового часу: визначних апологетів комунізму, відомих революціонерів і найвідданіших партійних діячів СРСР (вулиця та площа Леніна, вулиці та провулки Будьонного, Держинського, Енгельса, Карла Маркса, Свердлова, Троцького, Клари Цеткін), визначних подій (вулиці 7 листопада, 9 січня, Ленських подій) та комуністичних ідей чи символів (вулиці Жовтнева, Комуністична, Радянська, Революційна, Пролетарської культури, Червоної Зірки, проспект Ленінського Комсомолу, площа Революційна) тощо [8, с. 43-44].

Оскільки релігія була оголошена Радянським Союзом «опіумом для народу» й опинилася поза законом, з мапи Вінниці зникли усі урбаноніми, що так чи інакше були пов'язані з християнством: вулиці Вознесенська, Воскресенська, Козьми-Дем'янівська, Почаївська були негайно перейменовані.

Метою такої радикальної зміни онімного простору міста було ознаменування переходу країни до епохи комунізму та насадження нової ідеології, нових цінностей та ідей (вулиця Павлика Морозова є тому прямим підтвердженням).

Однак не лише радянська влада позначала свою присутність на теренах міста новим урбанонімами, а й навіть відносно короткий період окупації Вінниці німецько-фашистськими загарбниками (1941-1944 рр.) відзначився появою нових назв вулиць, провулків та площ, які, утім, після повернення червоної армії знову зазнали змін, розбавляючи попередні найменування новими – на честь героїв Другої Світової, чи як називали її в СРСР – Великої Вітчизняної війни (вулиці Ворошилова, Зої Космодем'янської, Поліни Осипенко, Червоних партизанів тощо) [8].

Після здобуття Україною незалежності в 1991 році у Вінниці розпочався активний процес перейменування вулиць з метою позбутися ідеологічного впливу радянського минулого. З огляду на піки активності цього процесу можемо виокремити три хвилі перейменувань, кожна з яких була зумовлена певними історичними подіями та супроводжувалася активними деномінаційними процесами.

Перша хвиля перейменувань вінницьких урбанонімів (1989-1996 рр.). Цей період в історії України характеризується не лише політичними економічними змінами, але й значними трансформаціями у сфері культури та ідентичності країни. Поштовхом до зміни онімного простору міста стало здобуття Україною незалежності у 1991 році, а разом з ним – і потреба зафіксувати новий історичний етап на топонімічній мапі Вінниці.

Початок 90-х років був періодом інтенсивних змін в урбаноніміконі міста, які стали своєрідним символом нової епохи. У цей період прийняття рішення про перейменування вулиць та площ відбувалося в контексті загальнонаціональних перетворень та відновлення національного самоствердження. Ці зміни

відображали прагнення суспільства визначити нову українську ідентичність і питомо українські цінності.

Процес перетворення топонімичної картини міста відображав складні динамічні зрушення в суспільстві. Передчуття змін та бажання відмежуватися від «всесоюзного братства» стало поштовхом до зміни назв трьох вулиць ще у 1989 році, за два роки до проголошення Україною незалежності, коли з мапи Вінниці зникли вулиці сумнозвісних представників радянського терору А. Жданова, К. Ворошилова та С. Будьонного. А найбільш активна стадія першої хвилі перейменувань, за твердженням Т. Кароевої, тривала з 1992 до 1996 року [7, с. 48].

Характерною ознакою тогочасного процесу деномінації було те, що перейменовували насамперед ті вулиці, назви яких були виразними маркерами Радянського союзу та комунізму (площа Леніна, вулиці Леніна та Червонопрапорна, проспект Ленінського Комсомолу тощо), хоча сам термін «декомунізація» не вживався.

Утім, досить потужний початковий етап перейменувань, який був спровокований загальним патріотичним піднесенням, швидко втрачав первісний імпульс, оскільки у жителів та очільників міста виникли інші нагальні проблеми, пов'язані з їхніми намаганнями адаптуватися до нових історичних реалій. Окрім того, попри загальне патріотичне піднесення, характерне для перших років новітньої української історії, у значній кількості жителів ще панували ностальгійні настрої за Радянським Союзом, тож місцева влада не наважилася взяти на себе відповідальність за радикальну зміну онімного простору міста. Складна економічна та соціально-політична ситуація остаточно загальмувала процес деномінації вінницького урбанонімікону, атому протягом першої хвилі були перейменовані лише 27 урбанонімів (18 назв).

Про відсутність системного підходу до зміни топонімичної мапи Вінниці міста свідчить той факт, що чотири вулиці, перейменовані за цей період, згодом ще не раз змінювали свої назви: вулиця Клари Цеткін у 1993 р. була назвала Ольгінською, а у 1994 р. – отримала ім'я на честь Родіона Скалецького; вулиця та провулок Жданова у 1989 р. стали носити ім'я Кирила Москаленка, а у 2022 р. – генерала Григоренка; вулиця Артоболевського у 1995 році отримала назву Воїнів-інтернаціоналістів, а у 2022 була перейменована на Політехнічну.

Однак найдовшу історію перейменувань за часів незалежності мала вулиця, яка у 1990 році змінила назву Климента Ворошилова на вулицю Червоного Козацтва, у 1995 р. – на 50-річчя Перемоги, а у 2015 р. – на Замостянську.

У 1996 році цілеспрямоване перейменування вулиць завершилося, і хоча на мапі Вінниці продовжували з'являтися нові назви, однак вони були спричинені упорядкуванням дачних масивів, а тому не були взяті до уваги.

Що ж стосується мотиваційної бази перейменованих у цей період урбанонімів, то варто зазначити, що при виборі назв очільники міста дотримувалися політики «нейтралітету»: переважну більшість вулиць називали на честь гетьманів, князів чи представників культури, ігноруючи героїв національно-визвольного руху, або й узагалі давали їм максимально нейтральні назви.

Заналізувавши мотиваційну базу першої хвилі перейменувань вінницьких вулиць, можна з упевненістю стверджувати, що головною мотивацією є бажання вшанувати певних визначних осіб або історичні події, тобто меморіальна мотивація.

Меморіальні назви складають 67% від загальної кількості перейменованих у 1989-1996 рр. вінницьких урбанонімів. До них належать:

- *урбаноніми, названі на честь історичних осіб України чи громадських діячів, життя яких було тісно пов'язане з Вінницею чи Вінниччиною:* вулиці Михайла Грушевського, Петра Дорошенка, Михайла Кропивницького, Кирила Москаленка, Северина Наливайка, Костянтина Острозького, Родіона Скалецького, Кирила Стеценка;

- *урбаноніми, названі на честь українських письменників:* вулиці Володимира Винниченка та Василя Стуса.

- *урбаноніми, що назви яких охоплюють ширші поняття,* що спрямовані на вшанування груп осіб (вулиця Воїнів-інтернаціоналістів) чи історичних подій (вулиця 50-річчя Перемоги).

Бачимо, що найбільшу частку меморіальних назв вінницьких урбанонімів складають назви історичних та громадських діячів (8 найменувань), лише дві вулиці носять назви письменників, а назви інших двох зберігають пам'ять про історичні реалії.

Асоціативні урбаноніми (11%) відобразилися в назвах вулиць, що вказують на близькість певних внутрішньоміських об'єктів. Під час цієї хвилі перейменувань у Вінниці з'явилися лише дві такі назви:

- вулиця Хлібна, на якій раніше розташовувалася площа для торгівлі зерном;
- вулиця Театральна, яка пролягає повз будівлю Вінницького обласного академічного музично-драматичного театру імені М. Садовського.

Довільні урбаноніми, хоча й представлені лише трьома назвами (16%), однак мають найбільш виражене патріотичне забарвлення і є одними з найголовніших міських об'єктів Вінниці:

- центральна площа Майдан Незалежності;

- головна вулиця міста – Соборна;
- а також проспект, провулок і проїзди Юності.

Оцінні урбаноніми (6%) представлені лише однією назвою – це вулиця Яблунева, названа так через значну кількість яблунь, що ростуть уздовж неї.

Кількісне та відсоткове співвідношення цих номінацій зображено на рис. 1.

Рис. 1. Порівняльна діаграма класифікації урбанонімів за мотиваційним принципом «Урбаноніми м. Вінниці, перейменовані в 1989-1996 рр. (Перша хвиля перейменувань)»

Аналізуючи механізм творення назв, відзначаємо, що серед перейменованих у 1989-1996 роках урбанонімів кількість відонімних та відапелятивних назв є майже однаковою (10 і 8 найменувань відповідно), причому всі урбаноніми відонімного походження представлені антропонімами. Серед відапелятивних назв переважно більшість становлять пам'яткові урбаноніми (50%) та урбаноніми-орієнтири (25%).

Отже, перша хвиля перейменувань тривала 7 років, і її наслідком стало перейменування 27 урбанонімів (18 найменувань). Не будучи ні системною, ні масштабною, вона однак відкрила шлях подальшим трансформаціям урбанонімного простору Вінниці.

Друга хвиля перейменувань (2015-2016 рр.). Друга хвиля перейменувань була зумовлена Революцією Гідності 2014 року, яка викликала новий сплеск патріотизму та бажання остаточно розірвати будь-який культурний зв'язок із радянським минулим.

Перші перейменування у контексті декомунізації почалися з 2013 р., коли були перейменовані дві площі – Європейська й Тараса Шевченка, до яких у 2014 р. додалися Площа Героїв Майдану, Майдан Небесної Сотні та кілька назв нових вулиць [7, с. 49]. Однак масштабний процес перейменувань відбувся саме у 2015-2016 рр., після того, як 9 квітня 2015 року Верховна Рада України ухвалила Закон №317 «Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їх символіки» [5].

Перейменувань зазнали насамперед ті вулиці та площі, які носили назви героїв Жовтневої революції чи так званої Великої Вітчизняної війни (З. Космодем'янської, П. Морозова, М. Тухачевського, В. Чапаєва, М. Щорса), партійних діячів Радянського Союзу (Н. Крупської, П. Постишева, Ф. Фрунзе), а також важливих для апологетів комунізму імен чи подій (Ф. Енгельса, К. Маркса, Ленських подій, Паризької Комуни, Повстання броненосця «Потьомкін») тощо.

Загалом було перейменовано 161 урбанонім (88 назв), що склало 19% урбанонімікону міста Вінниці.

Відносно загальних тенденцій перейменувань у 2015-2016 роках слід відзначити, що їхньою основною метою було впровадження політики пам'яті, спрямованої на підкреслення української спадщини, популяризацію історії країни та міста, а також налагодження зв'язку між різними поколіннями українців. [7, с. 10-11].

Мотиваційною базою другої хвилі перейменувань теж була глорифікація, однак її масштаби у порівнянні з першою хвилею, були значно більшими.

Меморіальні назви склали 87% від усіх офіційних урбанонімів, вшановуючи пам'ять не лише видатних українських але й зарубіжних діячів, чий життєвий шлях був прямо чи опосередковано пов'язаний з Україною загалом і Поділлям зокрема. До них належать:

- *урбаноніми, названі на честь видатних діячів минулого:* вулиці Генерала Безручка, Олексія Береста, Івана Бойка, Валеріана Боржковського, Густава Брілінга, Костянтина Василенка, Івана Виговського, Марцеля Висонінського, Данила Галицького, Якова Гальчевського, Омеляна Грабця, Грохольських, Генерала Дерев'янка, Князів Коріатовичів, Дмитра Марковича, Митрополита Петра Могили, Миколи Оводова, Івана Огієнка, Валентина Отамановського, Андрія Первозваного, Симона Петлюри, Бернарда Претвича, Гетьмана Сагайдачного, Павла Скоропадського, Івана Сірка, Антона Турчановича, Якова Шепеля;

- *урбаноніми, названі на честь сучасних героїв Майдану й АТО:* вулиці Сергія Зулінського, Дмитра Майбороди, Євгенія Пікуса, Тараса Сича, Максима Шимка, а також новостворений урбанонім – площу Костянтина Могилка;

- *урбаноніми, названі на честь письменників:* вулиці Олеся Гончара, Євгена Гуцала, Олександра Довженка, Миколи Зерова, Юрія Клена, Джозефа Конрада, Ігоря Костецького, Агатангела Кримського, Олени Пчілки, Анатолія Свидницького, Івана Хоменка, Івана Шиповича;

- *урбаноніми, названі на честь діячів культури та мистецтв:* *музикантів* (вулиці Олександра Кошиця, Марії Литвиненко-Вольгемут, Петра Ніщинського); *акторів* (вулиці Леся Курбаса, Івана Миколайчука, Богдана Ступки); *художників-архітекторів* (вулиці Альмана Натана, Владислава Городецького);

- *урбаноніми, названі на честь наукових діячів* (вулиці акад. Буняковського, акад. Вернадського, акад. Янгеля, Олега Антонова, Володимира Антоновича, Миколи Битинського, Євгена Патона, Івана Пулюя, Ігоря Сікорського, Степана Тимошенка, Костя Широцького);

- *урбаноніми, названі на честь видатних представників інших професій:*

- лікар (вулиця Миколи Амосова);
- учитель (вулиця Олександра Соловйова);
- пожежник (вулиця Миколи Ващука);
- спортсмен (вулиця Марії Гавриш).

- *урбаноніми, назви яких не пов'язані з певними історичними особами:* площі Героїв Майдану та Героїв Чорнобіля, вулиці Батозька (на честь Батозької битви 1652 р.), Гайдамацька, Героїв Крут, Пластова, Стрілецька, Чумацька.

Зауважимо, що найбільше вулиць було названо на честь історичних осіб та громадських активістів (33 назви), а також відомих діячів культури і мистецтва (20 назв). Значно меншою є частка урбанонімів, присвячених українським науковцям (11 назв) або таких, що вшановують групи осіб чи певні історичні події (8 назв). Іменами представників інших професій були названі 4 вулиці

До *асоціативних урбанонімів* Вінниці належить лише 10% проаналізованих назв. Умовно можемо поділити їх на дві групи:

- *урбаноніми, назви яких походять від назв міських архітектурних споруд чи інших міських об'єктів, що розташовані поблизу:* площа Привокзальна, вулиці Замостянська, Замкова, Магістратська, Монастирська, Мури, Трамвайна;

- *урбаноніми, назви яких походять від назв сусідніх населених пунктів:* провулок Брацлавський, вулиця П'ятничанська.

Довільні урбаноніми цього періоду знайшли своє відображення у назвах двох вулиць: Дубовецької та Єрусалимки. Вони вказують на колишні поселення певних етнічних груп:

- вулиця Дубовецька – росіян-старообрядців (Дубовецька слобода);
- вулиця Єрусалимка – євреїв.

До групи *оцінних урбанонімів* відноситься назва однієї вулиці – Волошкова, що була названа так завдяки квітам волошкам, що цвітуть обабіч неї.

Варто зазначити, що не всі вулиці з тих, що потребували зміни назв у зв'язку з декомунізацією онімного простору Вінниці, були перейменовані в рамках декомунізації. Деякі з них просто отримали нове тлумачення, змінивши таким чином свою ідеологічну спрямованість:

- вулиця 28 Червня. Раніше її назва була пов'язана з укладенням 28 червня 1940 року договору між СРСР та Румунією про передачу Бессарабії та Північної Буковини до складу СРСР. Згідно з новим тлумаченням ця дата відзначає прийняття Конституції України 28 червня 1996 року.

- Вулиця Константиновича. Спочатку вона отримала свою назву на честь місцевого революціонера (ім'я не встановлене). Нове тлумачення назви – на честь Миколи Константиновича Миколи Олександровича (1844-1889) – видатного українського історика та громадського діяча.

- Вулиця Кузнецова. Раніше носила назву на честь Миколи Івановича Кузнецова (1911-1944) – радянського розвідника, відомого своїми діями, які спричинили терор проти українського населення з боку німецької окупаційної влади. Проте нове тлумачення назви вулиці стосується іншої важливої постаті. Тепер вона названа на честь Кузнецова Василя Петровича (1858–1901) – відомого психіатра, організатора психіатричної допомоги, доктора медицини (1888). Василь Петрович був організатором і першим директором Вінницької окружної лікарні для душевнохворих, що діяла з 1896 по 1901 роки.

• Вулиця Лебединського. Встановити мотивацію попереднього найменування не вдалося. Зараз вулиця носить ім'я Лебединського Бориса Миколайовича (1885-1937) – видатного вченого, доктора сільськогосподарських наук, який спеціалізувався на селекції цукрового буряка та пшениці. Борис Миколайович зробив значний внесок у розвиток сільського господарства, зокрема у вдосконалення сортів цукрового буряка та пшениці, що суттєво підвищило їх продуктивність і якість. Його наукові досягнення мали велике значення для аграрного сектору і сприяли підвищенню врожайності та ефективності сільськогосподарського виробництва.

• Вулиця Максимовича. Раніше була названа на честь Михайла Михайловича Максимовича (1897-1919), радянського регіонального діяча, який був членом Подільського губернського виконкому. Згодом вулиця почала називатися на честь Михайла Олександровича Максимовича (1804-1873), видатного українського вченого-енциклопедиста. Він зробив великий внесок у кілька наукових дисциплін, таких як історія, фольклор, філологія, етнографія та ботаніка. Максимович був першим ректором Київського університету, де він заклав основи для розвитку української науки і освіти. (Однак варто зауважити, що у 2022 році назва цієї вулиці була змінена повторно – Праведників Світу).

Отже, процес перейменування урбанонімів у Вінниці у 2015-2016 роках відбувався у контексті декомунізації, був ретельно спланованим та охоплював значну кількість назв. Новостворені назви вулиць та інших урбанонімів у Вінниці були визначені соціальними мотивами. Переважна більшість з них є меморіальними (76 назв), що відображає бажання вшанувати пам'ять видатних особистостей або визначні історичні події. У значно меншій кількості зустрічаються асоціативні назви (9 назв), які зв'язані з особливими асоціаціями мовця або символами. Довільні та оцінні назви знаходяться на периферії урбанонімичної системи Вінниці (2 і 1 назви відповідно).

Кількісне співвідношення вище названих груп урбанонімів можна простежити на рис. 2.

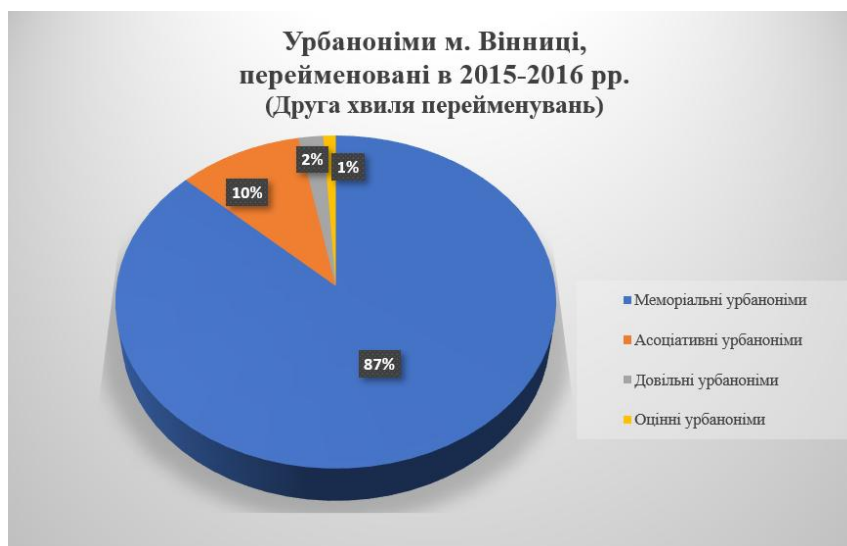

Рис. 2. Порівняльна діаграма класифікації урбанонімів за мотиваційним принципом «Урбаноніми м. Вінниці, перейменовані в 2015-2016 рр. (Друга хвиля перейменувань)»

Основну частину джерельної бази перейменованих у 2014-2015 роках вінницьких годонімів та агоранонімів складають власні найменування, які є ядром цих назв. *Урбаноніми відонімного походження* становлять 80% всіх одиниць, де переважають антропоніми – імена та прізвища людей (вони становлять 96% від усіх відонімних утворень). Топоніми, тобто назви місцевостей, складають лише 4% від цієї категорії, включаючи всього чотири найменування: вулиці Дубовецька, Єрусалимка, П'ятничанська, а також провулок Брацлавський.

Відапелятивні назви, які мають низьку ідеологічну значимість, складають значно меншу частку – лише 20%. Більшість з них є пам'ятковими урбанонімами, такими як вулиці Гайдамацька, Пластова. Інша частина складається з урбанонімів-орієнтирів, наприклад, вулиці Замкова, Замостянська, Монастирська, Привокзальна. Професійні назви, як Стрілецька та Чумацька, чи естетичні назви (Волошка) трапляються значно рідше.

Змішані урбаноніми, що утворені поєднаннями апелятива з онімом, становлять 13% від перейменованих годонімів. Такі назви відображають поєднання прізвища з посадою чи званням (вулиці Генерала Безручка, Академіка Вернадського, Гетьмана Сагайдачного, Князів Коріатовичів, Митрополита Петра Могили тощо) або апелятива «герої» з топонімом: вулиці Героїв Крут чи Героїв Чорнобіля).

Отже, друга хвиля перейменувань тривала 2 роки, і її результатом стала зміна 161 урбаноніма Вінниці (88 назв). Процес перейменування був системним, чітким, обґрунтованим та проведеним у руслі деколонізації. З мапи міста зникли згадки про Радянський Союз, натомість з'явилися нові імена, серед яких – герої АТО і Небесної Сотні.

Третя хвиля перейменувань (2022 р.). Третя хвиля перейменувань відбулася 2022 року після розв'язання російською федерацією повномасштабної війни проти України. На відміну від двох попередніх етапів, сучасний етап характеризується не лише намаганням позбавитися в топонімічному просторі міста згадок про СРСР, а й позбутися будь-яких культурних чи історичних алюзій, пов'язаних із державою-агресором. Тому зміни назв зазнали вулиці, які до 2022 року здавалися політично нейтральними – це насамперед імена російських письменників (О. Грибоєдова, В. Маяковського, О. Пушкіна), полководців (М. Ватутіна, М. Кутузова, О. Суворова), науковців (М. Ломоносова, К. Тімірязєва) тощо.

Після 24 лютого 2022 року мешканці міста самі запропонували зміни назви міських об'єктів, вважаючи неприйнятним ушлявлення імен, пов'язаних з росією тим чи іншим чином.

Зважаючи на звернення громадян, 29 квітня 2022 року депутати Вінницької міської ради ухвалили рішення про зміну 15 урбанонімів Вінниці (6 найменувань) [15]. Таким чином на мапі міста з'явилися такі нові назви:

- вулиця Маріупольська та її провулки (колишня назва: Московська);
- вулиця Синьоводська, провулок та тупик Синьоводські (колишня назва: Маяковського)
- вулиця та провулок Левка Лук'яненка (колишня назва: Ватутіна);
- вулиця Миколи Стаховського (колишня назва: Суворова);
- вулиця та провулок братів Котенків (колишня назва: Кутузова);
- парк Вишенський (колишня назва: парк Дружби Народів);

Таким чином розпочалася третя хвиля перейменувань вінницьких урбанонімів.

Місяць по тому, 26 травня 2022 року, з метою вшанування захисників Вітчизни на черговій сесії міськради було ухвалено рішення про перейменування ще трьох вулиць:

- вулицю О. Блока – на Героїв поліції;
- вулицю К. Тімірязєва – на Захисників Неба;
- вулицю М. Некрасова – на Героїв Нацгвардії [16].

Для того щоб процес перейменування був обґрунтованим, систематичним, історично та культурно доцільним, міська рада організувала громадські слухання щодо зміни назв вулиць, провулків, парків та площ. Це дозволило залучити мешканців міста до прийняття рішень та врахувати їхні думки й пропозиції. В результаті цих обговорень 30 вересня 2022 року було ухвалено рішення про зміну назв 161 урбаноніма [13]. Такий підхід сприяв підвищенню прозорості та легітимності процесу перейменування, а також допоміг зберегти історичну пам'ять і культурну спадщину міста.

Проте процес перейменування ще не завершився. 25 листопада 2022 року депутати Вінницької міської ради ухвалили рішення про додаткове перейменування 52 вулиць, провулків і площ у межах громади (серед них – 25 урбанонімів міста). Крім того, безіменна вулиця, яка тягнеться від Немирівського шосе до аеропорту «Вінниця», отримала нову назву на честь генерала Трейка [9]. Це рішення стало черговим кроком у комплексному процесі оновлення міських топонімів.

Загалом протягом цієї хвилі у Вінницькій громаді були перейменовані 232 міські об'єкти, включаючи вулиці, провулки, проїзди, тупики, бульвари, площі та парки, 205 із них знаходяться безпосередньо в межах міста Вінниці [9]. Завдяки цим змінам карта міста набула свого остаточного вигляду станом на вересень 2023 року. Цей процес був спрямований на оновлення міської топонімічної системи та відображення сучасних цінностей і подій, що мають значення для місцевої громади.

Перейменування урбанонімів у Вінниці в 2022 році було викликане необхідністю деколонізації та дерусифікації. Навіть ті вулиці, що носили імена російських чи радянських видатних діячів і раніше не викликаючи негативних асоціацій, тепер потребували негайного перейменування. Унаслідок цього на карті міста з'явилися вулиці, названі на честь воїнів, які загинули під час російсько-української війни, а також на честь країн та міст, які найбільше допомагали Вінниці після початку повномасштабного вторгнення.

Позитивною тенденцією також стало повернення 9 міським об'єктам їхніх історичних назв, деякі з яких отримали назви у 1910 році, а деякі існували ще в до імперський період. До своєї первинної назви повернулися площі Каліча і Царина; а також такі вулиці, провулки та проїзди: Болгарська, Гданська, Запорізька, Крутнів Яр, Польська, Підлісна, Шереметка. Завдяки цьому зберігається відчуття тяглості міської традиції, яка сприяє «формуванню локальної ідентичності населення» [6, с. 62].

Що ж стосується мотиваційної бази перейменованих урбанонімів, то варто зазначити, що як і в двох попередніх хвилях, переважну більшість складають **меморіальні урбаноніми**. До них належать:

- *урбаноніми, названі на честь історичних та громадських діячів:* вулиці Степана Бандери, князя Володимира, генерала Григоренка, Олекси Довбуша, Михайла Драгоманова, Сергія Єфремова, Євгена

Коновальця, Богуща Корецького, Миколи Костомарова, Левка Лук'яненка, Олександра Лотоцького, сенатора Маклейна, Михайла Малишенка, Володимира Мачушенка, Джеймса Мейса, Володимира Муляви, Ярослава Немца, Семена Олійничука, Раїси Панасюк, Софії Русової, Миколи Стаховського, Надії Суровцової, генерала Трейка, Святослава Хороброго, Євгена Чикаленка, Романа Шухевича;

- *урбаноніми, названі на честь полеглих воїнів у російсько-українській війні:* вулиці Романа Балаби, Дмитра Білоконя, Олександра Божка, Володимира Даценка, Олексія Зінов'єва, Павла Корнелюка, братів Котенків, Антона Листопада, Олексія Миргородського, Василя Сліпака, Анатолія Черниша;

- *урбаноніми, названі на честь видатних діячів культури:*

- *письменників:* вулиці Василя Барки, Олександри Бурбело, Остапа Вишні, Вацлава Гавела, Ісмаїла Гаспринського, Леоніда Глібова, Івана Дзюби, Януша Корчака, Михайла Ореста, Уласа Самчука, Євгена Сверстюка, Івана Світличного, Василя Симоненка, Григорія Сковороди, Олени Теліги, Миколи Хвильового;

- *художників:* вулиці Яна Засідателя, Григорія Нарбута, братів Малакових, Казимира Малевича, Марії Приймаченко, Василя Сильвестрова, Василя Хмелюка, Тетяни Яблонської;

- *музикантів:* вулиці Артема Веделя, Остапа Вересая, Мирослава Скорика;

- *архітекторів:* вулиці Василя Кричевського, Романа Мерхеля, Діонісія Міклера;

- *працівників кіно і театру:* вулиці Юрія Іллєнка, Олександра Немченка;

- *фольклористів:* вулиці Насті Присяжнюк, Гната Танцюри.

- *урбаноніми, названі на честь представників духовних професій:* вулиці Василя Гречулевича, Василя Лепківського;

- *урбаноніми, названі на честь представників інших професій:*

- *журналіст* (вулиця Гарета Джонсона),

- *космонавт* (вулиця Леоніда Каденюка),

- *науковець, мовознавець* (вулиця Сергія Смерчинського).

- *урбаноніми, назви яких не пов'язані з конкретними історичними особами:* Героїв Поліції, Героїв Нацгвардії, Захисників неба, Праведників Світу, Синьоводська (в пам'ять про битву під Синіми Водами), Скільська, Уличівська (уличі – слов'янські племена, що жили на території сучасної Вінниці).

Варто відзначити, що запропонована класифікація має свої обмеження, оскільки одну можна віднести до різних груп в залежності від її досягнень у різних сферах. Але акцент був зроблений саме на тій галузі, в якій ця особа була найбільш успішною та відомою.

Отже, найбільша кількість меморіальних назв урбанонімів у Вінниці пов'язана з видатними діячами культури та мистецтва (31 найменування), а також з історичними та громадськими постатями минулого (26 найменувань). Значно менша кількість урбанонімів, що були названі на честь воїнів, загиблих у російсько-українській війні (11 найменувань), а також назви, не пов'язані з конкретними особистостями (7 найменувань). Найменше представлені назви вулиць, що вшановують пам'ять представників духівництва (2 найменування) чи інших професій (3 найменування).

Група *асоціативних урбанонімів* Вінниці складає 16% від загальної кількості перейменувань 2022 року. Вони допомагають орієнтуватися в міському просторі та надають додаткову інформацію про розташування об'єктів відносно один одного, відображаючи фізичну або функціональну прив'язаність до визначних місць, створюючи зв'язок між назвою та реальним розташуванням.

Залежно від типу об'єкта, який мотивував назву міського топоніма, виокремлюємо дві групи:

- *Урбаноніми, назви яких позначають конкретні об'єкти міського ландшафту чи інфраструктури, що розташовані поруч:* парк Вишеньський (біля озера Вишенька), площа Каліча (на місці р. Каліча), площа Царина (місце для випасання худоби), вулиці Дьогтянецька (біля р. Дьогтянець), Крутнів Яр (біля однойменного урочища), Лівобережна (на лівому березі Р. Південний Буг), Ринкова (біля базару), Підлісна (біля лісу), Політехнічна (на ній розташований Вінницький національний технічний університет, який раніше називався політехнічним), Соняшникова (поруч з Олієжиркомбінатом).

- *Урбаноніми, назви яких вказують на сусідні населені пункти – теперішні чи колишні:* вулиці Кальницька (село Кальник), Садки (колишнє передмістя) та Шереметка (колишній присілок).

Довільні урбаноніми складають 7% від загальної кількості перейменованих міських об'єктів. Хоча вони не мають прямого зв'язку з історичними подіями чи особистостями, однак такі назви сприяють різноманітності і унікальності міського знімного середовища.

За семантикою виокремлюємо такі групи довільних урбанонімів:

- *Урбаноніми, названі на честь українських міст:* вулиці Запорізька, Маріупольська.

- *Урбаноніми, названі на честь іноземних міст:* вулиці Варшавська, Гданська, Паневежиська (названа на честь міста-побратима Паневежиса в Литві).

- *Урбаноніми, названі на честь інших країн:* вулиці Болгарська, Польська.

Оцінні урбаноніми складають найменшу частину вінницького урбанонімікону (2%), оскільки відображають емоційне ставлення до об'єкта, що рідко є основним мотивом при наданні назв вулицям чи тим паче площам. Під час третьої хвилі перейменувань такі назви отримали лише два об'єкта:

- вулиця Барвіста;
- вулиця Славетна.

Отже, можемо стверджувати, що назви вулиць у Вінниці мають соціальну мотивацію. Згідно з результатами дослідження, більшість з них є меморіальними (80 назв), значно менше асоціативних (13 назв). Довільні та оціночні назви, які не мають яскраво виражених соціальних мотивів, є значно менш поширеними і складають лише невелику частину вінницького урбанонімікону (7 і 2 назви відповідно). Кількісне співвідношення мотиваційних груп урбанонімів можна простежити на рис. 3.

Рис. 3. Порівняльна діаграма класифікації урбанонімів за мотиваційним принципом «Урбаноніми м. Вінниці, перейменовані 2022 року. (Третя хвиля перейменувань)»

Основну частину джерельної бази перейменованих вінницьких годонімів та агоранонімів складають *урбаноніми відонімного походження* (81%). Серед них переважають антропоніми, що становлять 82% від усіх відонімних утворень, а топоніми стали основою для 18% годонімів Вінниці.

Урбаноніми відапелятивного походження, які не мають ідеологічної спрямованості, складають 14% від загальної кількості перейменувань. Переважна їх більшість складається з урбанонімів-орієнтирів (46%) або пам'яткових урбанонімів (36%), а естетичні назви, трапляються рідше і складають 18%.

Змішані урбаноніми, що утворилися внаслідок поєднання апелятива з онімом, становлять 5%. Вони відображають поєднання прізвища з посадою (вулиці Генерала Григоренка, Генерала Трейка, Князя Володимира, Сенатора Макклейна) або прізвища із апелятивом на позначення родинних зв'язків (вулиця Братів Котенків).

Отже, під час третьої хвилі перейменувань вінницьких урбанонімів були перейменовані 205 об'єктів (102 найменування). Процес перейменування 2022 року відбувся у контексті деколонізації та дерусифікації, а його особливістю поява урбанонімів, названих на честь воїнів російсько-української війни, збільшення кількості назв на честь національних героїв (Степана Бандери, Євгена Коновальця, Романа Шухевича), а також повернення вулицям та площам міста їхніх первинних назв.

Висновки. Аналіз мотивів, що визначають найменування антропогенних географічних об'єктів у населених пунктах, розкриває основні принципи вибору цих назв. Це допомагає простежити сучасну культурну динаміку міста, відображаючи таким чином основні цінності мешканців і те, що вони вважають важливим для відзначення через найменування географічних об'єктів. Особливо важливо простежувати зміну мотивації через призму часу, звернувши увагу на специфіку деномінаційного процесу під час кожної хвилі перейменувань урбанонімів міста Вінниці.

Трансформація урбанонімного простору міста відбувалася у три етапи:

- I етап – 1989-1996 рр. Перша хвиля перейменувань.
- II етап – 2014-2015 рр. Друга хвиля перейменувань.
- III етап – 2022 р. Третя хвиля перейменувань.

Кожен з цих етапів відрізнявся кількістю та співвідношенням перейменованих урбанонімів, причинами

та контекстом. Кількісне співвідношення змінених назв вулиць, провулків, проспектів, тупиків і площ упродовж трьох хвиль перейменувань можна простежити на рис. 4.

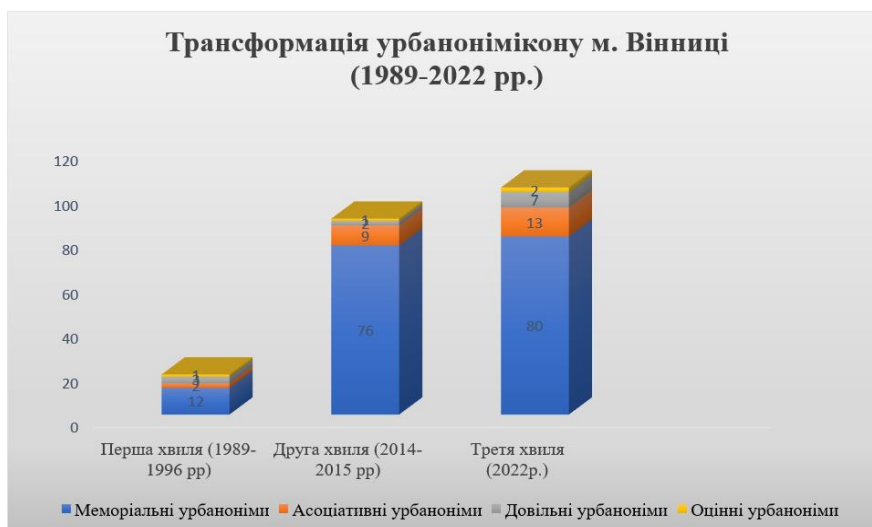

Рис. 4. Порівняльна діаграма урбанонімів, перейменованих упродовж трьох хвиль перейменувань «Трансформація урбанонімікону м. Вінниці (1989-2022 рр.)»

Як бачимо, кожна наступна хвиля перейменувань була масштабнішою за попередню, охоплювала все більше міських об'єктів, які потребували зміни назв. Ставши наслідком здобуття Україною незалежності, а відтак – результатом патріотичного піднесення вінничан, перша хвиля все ж була найменш результативною та найбільш тривалою, однак саме вона стала передвісником подальших змін урбанонімного простору Вінниці. Її завданням було ознаменувати закінчення епохи Радянського Союзу шляхом видалення з мапи Вінниці вулиць, які прославляли СРСР та комунізм. Друга хвиля, зумовлена Революцією Гідності та початком гібридної російської агресії у Криму й на Донбасі, війни стала логічним продовженням першої і завершила перейменування у руслі декомунізації, позбавляючись спадщини Радянського Союзу у вигляді зміни назв годонімів та агоронімів. Третя хвиля була концептуально іншою, тому що під її егідою перейменовували міські об'єкти, що мали будь-який стосунок до російської історії чи культури. Виникнувши як реакція на повномасштабне вторгнення росії на територію України та початок російсько-української війни, процес перейменувань саме цієї хвилі, був найбільш швидким та безкомпромісним. З мапи міста зчезали агороніми та годоніми, у назвах яких залишалися відбитки колоніального минулого України та бажання росії нав'язати свою мову, культуру та ідеологію на окупованих територіях. Під час третьої хвилі перейменувань з небуття повернулися імена замовчуваних національних героїв, з'явилися імена сучасних українських воїнів, внаслідок чого увиразнювалися риси національної на локальній ідентичності міста.

Процес перейменувань міста Вінниці упродовж двох останніх хвиль супроводжували громадські обговорення та громадські слухання, були створені робочі групи, до яких були залучені історики, представники громадських організацій, міської влади та небайдужі громадяни. Завдяки цьому вдалося змінити урбанонімичну систему таким чином, щоб зберегти баланс між тяглістю історії та відповідності новим викликам часу.

Основним принципом при виборі назв був принцип глорифікації, а тому ядром мотиваційної бази усіх трьох хвиль перейменувань стали меморіальні урбаноніми. Ці назви відображають шану та повагу до людей, які залишили значний слід в історії – це вулиці, названі на честь відомих письменників, науковців, громадських діячів, а також воїнів, які загинули у російсько-українській війні. Такі назви не лише віддають належне цим особам, але й слугують постійним нагадуванням для мешканців міста про важливість збереження історичної пам'яті. Меморіальні урбаноніми також відіграють значну роль у вихованні патріотизму та громадської свідомості. Вони можуть бути інструментом для привернення уваги до певних історичних подій або етапів розвитку суспільства. У сучасних умовах, коли процес деколонізації та дерусифікації активно впливає на топоніміку українських міст, такі назви стають засобом оновлення та переосмислення історичної спадщини.

Асоціативні урбаноніми Вінниці сформовані на основі асоціацій із певними об'єктами, що знаходяться на вулицях або поруч із ними. Вони вказують на розташування або історичну значущість певних місць. Наприклад, назви вулиць та площ, які асоціюються з озерами, річками або історичними місцями, допомагають зберегти пам'ять про ці об'єкти та їхню роль у розвитку міста (як-от пам'ять про зниклі район Шереметка чи річку Каліча, яких уже не існує). Такі назви попри їх невелику кількість сприяють створенню міцного зв'язку

між жителями та їхнім містом та сприяють збереженню локальної ідентичності та допомагають створювати відчуття належності до конкретного місця.

Довільні урбаноніми відображають бажання вінничан ввести нові символічні елементи до міської топонімії, адже такі назви як площа Незалежності, вулиця Соборна чи проспект Юності, хоча й не мають конкретної прив'язки до історичних або географічних аспектів, однак несуть велике смислове навантаження, відображаючи інтереси суспільства та пропагуючи ідею незалежної єдиної України.

Оцінні урбаноніми виражають цінності та ідеали міської громади. Назви, які мають позитивну конотацію, як-от Барвіста, Волошкава чи Славетна, створюють позитивний образ міста і сприяють формуванню почуття гордості у його жителів. Такі назви підкреслюють красу, важливість або успіхи певних районів, відображаючи прагнення вінничан до гармонійного і процвітаючого міського середовища.

Таким чином урбаноніми простір Вінниці формує комплексний багатозначний образ міста, відображаючи його історію, географічні особливості, сучасні тенденції та цінності. Це сприяє створенню унікальної ідентичності міста, яка об'єднує минуле, теперішнє та майбутнє Вінниці.

Джерела

1. Андрощук К. М. Урбанонімія Вінниці у контексті деколонізації і дерусифікації (третя хвиля перейменувань 2022 р.) *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія»*. 2023. №62. т. 1. С. 13-16.
2. Андрощук К. М. Урбаноніми Вінниці у контексті деколонізації (друга хвиля перейменувань 2015-2016 рр.) *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Філологія*, 2022. №58. С. 17-20.
3. Галай О. Джерела і способи творення урбанонімів. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства*. 2009. Вип. 13. С. 33-37
4. Герман Л., Підгородецька І., Тихоненко О. Основні етапи становлення мовного ландшафту Харкова на тлі соціально-політичних змін. *Актуальні питання гуманітарних наук*. Вип. 28, Т.1. 2020. С. 46-54 DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863.1/28.208524>
5. Закон України про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки. *Відомості Верховної Ради*, 2015. № 26. С. 219.
6. Каросва Т. Вулиці Вінниці: з історії деколонізації: довідник. Вінниця: ВІНДРУК, 2016. 64 с.
7. Каросва Т. Топонімічні практики в пострадянській Вінниці (1922-2022) *Наукові записки ВДПУ імені Михайла Коцюбинського. Серія: Історія*, 2023. Вип. 43. С. 47-53.
8. Кузіна К. Радянська топоніміка міст як спосіб переписування історичної пам'яті (на прикладі Вінниці 1920-30-х рр.) *Історичні і політологічні дослідження*, 2017. №1 (60). С. 40-50.
9. На честь Степана Бандери, генерала Трейка, Воїнів-добровольців... У Вінницькій громаді перейменували іще понад пів сотні вулиць. *Сайт Вінницької міської ради*. 25 листопада 2022 р. URL: <https://www.vmr.gov.ua/na-chest-stepana-bandery-henerala-treika-voiviv-dobrovoltiv-u-vinnitskii-hromadi-perejmenuvaly-ishche-ponad-piv-sotni-vulyts>
10. Негер О. Б. Мотивація як основний критерій класифікації урбанонімії (на матеріалі закарпатських урбанонімів). *Науковий вісник Дрогобицького державного університету імені Івана Франка. Серія «Філологічні науки» (мовознавство)*: 36. наук. праць. Дрогобич, 2017. № 8. Т. 2. С. 5-8.
11. Негер О. Б. Сучасна офіційна урбанонімія міста Ужгорода. *Науковий вісник Ужгородського університету : серія: Філологія*, 2021. – Вип. 1 (45): С. 327-333.
12. Павленко І. Я. Урбаноніми як засіб формування історичної пам'яті. *Вісник запорізького національного університету. Мова. Література. Фольклор*, 2008, №2. С. 58-66.
13. Рішення Вінницької міської ради №1231 від 30.09.2022 р. «Про перейменування вулиць, провулків, проїздів, тупиків, площ у місті Вінниці». URL: <https://2021.vmr.gov.ua/Docs/CityCouncilDecisions/2022/№1231%2030-09-2022.pdf>
14. Титаренко А. А. Місце урбанонімів у загальній класифікації онімів. *Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*, 2013. Вип. 9 (2). С. 171-180.
15. У Вінниці перейменували сім топонімів з російськими назвами. *Укрінформ*. 29.04.2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/3470576-u-vinnici-perejmenuvali-sim-toponimiv-z-rosijskimi-nazvami.html>
16. У Вінниці перейменували ще три вулиці. *Сайт Вінницької міської ради*. 27 травня 2022. URL: <https://www.vmr.gov.ua/u-vinnitsi-perejmenuvaly-shche-try-vulytsi>
17. Фернос Ю. І. Вплив процесів деколонізації на систему урбанонімів м. Умані. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Філологічні науки»*, 2018. №2 (16). С. 299-304.
18. Яків Р. До питання про урбаноніми Дрогобича. *Рідне слово в етнокультурному вимірі*. 2013. С. 293-297.

Наукове видання

Колектив авторів

**Розвиток та удосконалення
сучасних напрямів трансформації
суспільних відносин**

Колективна монографія

Видання українською та англійською мовами

ISBN 978-617-7886-64-7

DOI: 10.61718/mon

Опубліковано на основі ліцензії Creative Commons Attribution License.

Формат 60x90 1/8

Гарнітура «Times New Roman»

Авторські аркуші – 18,4.

Видавець СГ НТМ «Новий курс»

Пр. Перемоги, 77, оф. 179, Харків, 61174, Україна

Тел.: +380962250903, +380500301905

Telegram, Viber: +380970440309

Сайт: www.newroute.org.ua

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготовлювачів і розповсюджувачів
видавничої продукції ДК № 8013 від 22.11.2023
Зареєстровано у Global Register of Publishers. Ідентифікатор видавця 7886.